Кыргыз Республикасынын балдар жөнүндө Кодекси

I бөлүм. Жалпы жоболор

1-глава. Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо жагындагы мыйзамдар

2-глава. Балдардын укуктарын жана таламдарын ишке ашыруу чөйрөсүндө мамлекеттик органдардын милдеттери

3 -глава. Балдардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоо боюнча адистештирилген органдар

II бөлүм. Балдардын укуктары жана таламдары, аларды ишке ашыруунун кепилдиктери

4 -глава. Балдардын укуктук статусу, төрөлгөндүгүн жарандыгын каттоо

5 -глава. Үй -бүлөлүк укук мамилелери жагынан балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу

6-глава. Билим берүү жагында балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуунун негизги багыттары

7 -глава. Саламаттык сактоо жагында балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуунун негизги багыттары

8-глава. Социалдык жана эмгектик укук мамилелери жагында балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуунун негизги багыттары

9 - глава. Балдардын жеке мүлктүк жана мүлктүк эмес укуктары

III бөлүм. Ювеналдык юстиция

10 -глава. Ювеналдык юстиция

IV бөлүм. Корутунду жоболор

Ушул Кодекс балдардын Кыргыз Республикасынын Конституциясында, Баланын укуктары жөнүндө Конвенцияда, Кыргыз Республикасынын башка мыйзам актыларында жана белгиленген тартипте мыйзамдуу күчүнө кирген эл аралык келишимдеринде каралган укуктарынын, эркиндиктеринин жана мыйзамдуу таламдарынын негизги кепилдиктерин белгилейт.

Кыргыз Республикасы балалык адам өмүрүнүн маанилүү этабы экенин тааныйт жана балдарды коомдогу толук кандуу турмушка даярдоонун, аларда коомдук маанилүү жана чыгармачыл жигердүүлүктү өнүктүрүүнүн, аларды жогорку адептүүлүк сапаттарга, патриотизмге жана жарандуулукка тарбиялоонун артыкчылыктуу принциптерине таянат.

I БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1-ГЛАВА. БАЛДАРДЫН УКУКТАРЫН ЖАНА ТАЛАМДАРЫН КОРГОО ЖАГЫНДАГЫ МЫЙЗАМДАР

1-статья. Балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо жагындагы мыйзамдардын негизги милдеттери

1. Балдардын жарандык, саясий, экономикалык, социалдык жана маданий укуктарын, мыйзамдуу таламдарын жана эркиндиктерин коргоо ушул Кодекстин максаты болуп саналат.

2. Балдардын укуктарын жана таламдарын жөнгө салуу, балдардын укуктарын ишке ашырууну камсыз кылуучу принциптерди жана аларды коргоо чараларын белгилөө, баланын укуктарынын кепилдик негиздерин түзүү, баланын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоо боюнча тиешелүү органдардын жана уюмдардын иштеши, балдардын укуктарын сактоо жана коргоо жагында мамлекеттик жана муниципалдык органдардын компетенциясын жана алардын өз ара аракеттенүү тартибин аныктоо ушул Кодекстин милдети болуп саналат.

2-статья. Ушул Кодексте колдонулуучу негизги түшүнүктөр

Ушул Кодексте төмөнкүдөй негизги түшүнүктөр колдонулат:

ар тараптан баа берүү - Үй-бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүм тарабынан жүргүзүлүүчү баланын өмүр [illegible]

> 2006 - жылдын 9 [illegible]ында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан кабыл алынган

чыгуучу, үй - бүлөлүк мамилелердин чыңдалышына жана өнүгүшүнө көмөк көрсөтүүгө кызмат кылуучу мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктар жана милдеттенмелер менен байланышкан адамдардын чөйрөсү;

үй - бүлөлүк балдар үйү - жетим балдарга жана ата - энелеринен камкордуксуз калган балдарга коомдук -мамлекеттик камкордук көрүүнүн жана тарбия берүүнүн бир түрү;

баланын социалдык жактан көнүүсү - турмуштук оор кырдаалда калган баланын коомдо кабыл алынган жүрүм -турум эрежелери менен ченемдерине жигердүү ыңгайлашуу, ошондой эле психологиялык же моралдык жабыркоо кесепеттерин жоюу процесси;

социалдык реабилитация - бала ажырап калган социалдык байланыштарды жана иш милдеттерин калыбына келтирүүгө, ошондой эле жашоо - тиричилик чөйрөлөрүн толуктоого, ага камкордукту күчөтүүгө багытталган мамлекеттик жана башка мамлекеттик эмес органдардын, уюмдардын жана мекемелердин иш-чараларынын комплекси;

балдарды сатуу - ар кандай акты же бүтүм аркылуу сыйакы же ар кандай башка ордун толтуруулар үчүн баланын ар кандай адам же адамдардын тобу тарабынан ар кандай башка адамга же адамдардын тобуна берилиши;

фостердик үй-бүлө - бала эрезеге жеткенге чейин аны белгиленген тартипте камкордукка же көзөмөлдүккө алуучу үй -бүлө;

ювеналдык юстиция - мыйзам менен келишпөөчүлүктө жүргөн 14төн 18 жашка чейинки балдарга карата колдонулуучу иш-чаралардын системасы, ал сот адилеттигин ишке ашыруу жана социалдык реабилитациялоо маселелерин камтыйт.

3-статья. Балдардын укуктарын ишке ашыруунун негизги принциптери

Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө Кодекси төмөнкүдөй принциптерге негизденет:

- мыйзамдарда бекемдөө менен баланын укуктары менен таламдарынын биринчи кезектүүлүгүн таануу;

-расасынын, өң -түсүнүн, жынысынын, тилинин, дининин, саясий же башка ынанымдарынын, улуттук, этностук же социалдык тегинин, мүлктүк абалынын, ден соолук абалынын же баланын төрөлүшүнүн, анын ата-энелеринин, мыйзамдуу өкүлдөрүнүн же кандайдыр башка жагдайлардын белгилери боюнча басмырлоого жол берилбөөсү;

- балдардын эң жакшы турмушун камсыз кылуу максатында аларды биринчи кезекте коргоону жана камкордук көрүүнү камсыз кылуу;

- коомдун тең укуктуу мүчөсү катары баланын укугун жана эркиндигин урматтоо жана камсыз кылуу;

- балага тиешелүү чечимдерди кабыл алууда анын пикирин милдеттүү түрдө эске алуу менен баланын өз пикирин билдирүү укугун камсыз кылуу;

- баланы денебой, моралдык зомбулуктан, мазактоонун же кыянаттыктын бардык түрлөрүнөн коргоону, ошондой эле камкордуктун жоктугунан же аяр эмес мамиле жасоодон улам ага карата эзүүнүн бардык түрлөрүнөн коргоону камсыз кылуу;

- баланы анын өнүгүү жөндөмдүүлүгүнө ылайык тарбиялоо боюнча жоопкерчилик [illegible] уучу ата-энелердин жана аларды алмаштыруучулардын укуктары менен милдеттерин сыйлоо;

- балдарды толук [illegible] тарбиялоону камсыз кылуу, алардын укуктары менен таламдарын [illegible] аларды коомдо жашоого даярдо[illegible]

каралган балдардын укуктары менен мыйзамдуу таламдарын кепилдөө жана коргоо;

- ата-энелерде балдардын төрөлүшүнө жоопкерчиликти тарбиялоо аркылуу жарандардын ден соолугу чың, көптөн көксөгөн баланын төрөлүшүнө карата аң - сезимдүү мамилесин калыптандыруу;

- балдардын укуктарынын, эркиндиктеринин теңчилигин жана таламдарын сактоону камсыз кылуучу улуттук жакшы каада-салттарды сактаган алгылыктуу гендердик өнүгүүнү кеңири колдонуу жана жигердүү жайылтуу;

- балдардын укуктары менен таламдарын коргоо боюнча өбөлгөлөрдү жана шарттарды камсыз кылуучу ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү;

- балдардын дене бой, интеллектуалдык, психикалык, руханий жана адептүүлүк жактан өнүгүшүнө, аларды патриотизмге жана жарандуулукка тарбиялоого, ошондой эле баланын инсандыгынын коомдун кызыкчылыгындагы өнүгүүсүнө көмөктөшүү.

2. Балдардын укуктары менен таламдарын коргоо жагындагы мамлекеттик саясат жүргүзүү мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иштеринин артыкчылыктуу тармагы болуп саналат.

3. Балдардын таламдарындагы мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруу боюнча иш чараларды каржылоо республикалык жана жергиликтүү бюджеттен бөлүнгөн каражаттардын, ошондой эле бюджеттен тышкаркы булактардын жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынбаган башка булактардын чектеринде ишке ашырылат.

7-статья. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн балдардын укуктары менен таламдарын ишке ашыруу жана коргоо жагындагы милдеттери

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоодо төмөнкүдөй ыйгарым укуктарга ээ:

- балдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоо жагындагы бирдиктүү мамлекеттик саясатты аныктоо;

- баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын камсыз кылуу, анын ден соолугун коргоо, тарбиялоо жана адептүүлүгү боюнча иш аракеттеринин артыкчылыктуу багыттарын тандоону ишке ашыруу;

- өз компетенциясынын чектеринде баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоону жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу;

-аймактык айырмачылыктарды эске алуу менен кызмат көрсөтүүлөрдүн мамлекеттик минималдуу стандарттарын бекитүү;

- балдардын эс алуусун камсыз кылуу жана ден соолугун чыңдоо боюнча социалдык кепилдиктерди жана жеңилдиктерди белгилөө;

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына финансылык, уюштуруучулук, маалыматтык-усулдук жана башка жардамдарды көрсөтүү;

- балдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоо жагындагы мамлекеттик максаттуу программалардын аткарылышына жооптуу мамлекеттик органдарды аныктоо;

- балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо жагындагы мамлекеттик органдардын иш [illegible] көзөмөлдөөнү ишке ашыруу;

- баланын укуктарын коргоо маселелери боюнча [illegible]

Кыргыз Республикасынын балдар жөнүндө Кодекс

(Башталышы 6-бетте)

- алардын ведомстволук баш ийүүлөрүнө карабастан саламаттык сактоо мекемелеринде балдардын укуктары менен таламдарын коргоо боюнча мамлекеттик саясатты ишке ашыруу;

- Кыргыз Республикасынын аймагында жашаган бардык балдарга медициналык жардам алууга укуктарын ишке ашырууда бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүү;

- саламаттык сактоо тармагында баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоону жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын иштеп чыгуу;

- сергек жашоо мүнөзүн камсыз кылуу жагында өз компетенциясынын чектеринде Кыргыз Республикасынын ведомстволук ченемдик укуктун актыларын иштеп чыгуу жана кабыл алуу;

- саламаттык сактоо тармагында баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоо боюнча мамлекеттик максаттуу программаларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

- саламаттык сактоонун мамлекеттик жана мамлекеттик эмес уюмдары, ошондой эле жеке медициналык практика жүргүзүүгө лицензиясы бар адамдар тарабынан балдарга көрсөтүлүүчү медициналык кызматтардын сапатына жана жеткиликтүүлүгүнө көзөмөл жүргүзүүнү ишке ашыруу;

- балдардын укуктары менен таламдарын коргоону ишке ашыруу, аларды дене бой, акыл-эсин, руханий, адептүүлүк жана социалдык жактан өнүгүшүнө көмөктөшүүчү турмуштук зарыл шарттарды камсыз кылуу;

- балдар арасында оорууларды жана өлүмдү азайтуу үчүн зарыл чараларды көрүү;

- үй -бүлөнү пландаштыруу жана сергек жашоо мүнөзүн калыптандыруу маселелери боюнча алдыналуучу медицина тармагында санитардык - билим берүү иштерин күчөтүү;

- саламаттык сактоо тармагында балдардын укуктары менен таламдарын камсыз кылуу максатында министрликтер, мамлекеттик комитеттер, административдик ведомстволор, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар менен өз ара аракеттенүү;

- балдарга ташбоор мамиле жасаган учурларда алардын укуктарын коргоо маселелери боюнча укук коргоо органдары менен өз ара аракеттенүү;

- баланын ден соолугун коргоо маселелери боюнча атайын адабияттарды, проспекттерди, бюллетендерди таркатуу аркылуу агартуучулук иштерди жүзөгө ашыруу;

- саламаттык сактоо маселелери боюнча балдардын укуктары менен таламдарын коргоого багытталган эл аралык макулдашууларды түзүү.

10-статья. Ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын эмгек жана калкты социалдык жактан коргоо тармагында балдардын укуктары менен таламдарын коргоо жагындагы милдеттери

Ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын эмгек жана калкты социалдык жактан коргоо тармагындагы милдеттерине төмөнкүлөр тиешелүү:

- эмгек жана социалдык жактан коргоо тармагында балдардын укуктары менен таламдарын коргоо боюнча мамлекеттик саясатты ишке ашыруу;

- эмгек жана социалдык коргоо тармагында балдардын өзүлөрүнүн укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын ишке ашырууга багытталган Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын иштеп чыгуу;

- эмгек жана социалдык коргоо тармагында баланын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоого багытталган мамлекеттик ...

адамдар тарабынан берилген арыздар менен даттануулардын текшерүүнүн жыйынтыктары тууралуу арыз ээсине (арыз ээлерине) билдирүү, балдардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын бузуу фактылары жөнүндө аларды тезинен кароо талабы менен ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын кызмат адамдарына, анын ичинде прокурорго маалымдоо;

- кармалган балдар отурган жерге, балдарды алдынала кармоо жерине, балдар жазасын өтөп жаткан тиешелүү мекемелерге, балдарды мажбурлап дарылоо жана кайра тарбиялоо мекемелерине каалаган убактарда баруу, ошондой эле аларды кармоо шарттары жөнүндө маалымат алуу жана көрсөтүлгөн мекемелерде алардын кармалып туруусунун мыйзамдуулугун тастыктоочу документтерди текшерүү;

-корголуучу адам макулдук берген шартта жана процесстик мыйзамдардын талаптарын эске алуу менен бардык баскычтагы соттордун жыйналыштарына катышуу;

-ден соолук абалы же болбосо башка жүйөлүү себептер боюнча өз кызыкчылыктарын коргой алышпаган балдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо жөнүндө арыздары менен сотко кайрылуу, ошондой эле мыйзамда белгиленген тартипте жана учурларда соттук процесске жеке өзү же өзүнүн өкүлү аркылуу катышуу;

- балдардын укуктары менен эркиндиктерин бузуулар аныкталган учурларда тийиштүү органдарга тиешелүү чараларды көрүү үчүн аракет кылуу актыларын жиберүү;

- тиешелүү мамлекеттик органдар, анын ичинде ыкчам -издөө иштерин жүргүзүүчү органдардын балдардын белгиленген укуктары менен эркиндиктерин сактоо абалын текшерүү.

2. Кыргыз Республикасынын Омбудсмени (Акыйкатчы) балдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо жагында «Кыргыз Республикасынын Омбудсмени (Акыйкатчы) жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында каралган башка ыйгарым укуктарды да ишке ашырат.

3-ГЛАВА. БАЛДАРДЫН УКУКТАРЫ МЕНЕН МЫЙЗАМДУУ ТАЛАМДАРЫН КОРГОО БОЮНЧА АДИСТЕШТИРИЛГЕН ОРГАНДАР

13-статья. Балдардын укуктары менен мыйзамдуу таламдарын коргоо кызматтарын көрсөтүү боюнча кызмат системасын түзүүчү органдардын тизмеси

1. Балдардын укуктары менен мыйзамдуу таламдарын коргоо боюнча адистештирилген органдар төмөнкүлөр:

- балдардын укуктары менен таламдарын коргоо тармагында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу атайын ыйгарым укуктуу орган;

-Балдар иштери боюнча комиссия;

-Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүм.

2. Ушул статьяда саналган бардык органдар балдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын бузбоону текшерүү максатында балдардын укуктары менен мыйзамдуу таламдарын коргоо жагында иштеген уюмдарга эркин кирүү укугуна ээ.

14-статья. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Балдардын укуктары менен таламдарын коргоочу атайын ыйгарым укуктуу органдын укуктук статусу жана компетенциялары

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Балдардын укуктары менен таламдарын коргоочу атайын ыйгарым укуктуу органдын башкы милдеттери төмөнкүлөр:

- балдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын коргоо жагында мамлекеттик саясатты ишке ашыруу;

-Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмдүн ...нын андан аркы тагдырын аныктоого тиешелүү (үй-бүлөд... тыруу, асыроочу үй - бүлөгө берүү, ачык же жабык мек... жайгаштыруу) чечимдерин жактыруу;

- Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмдү... роочу же фостердик үй - бүлөнү тандоого карата чечим... бекитүү;

- Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмд... аракетин көзөмөлдөө;

- баланы түздөн-түз эмес ачык же жабык мекемеге жайгашт... учурда бошотууну камсыз кылуу;

-Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмдү... маткерлеринин иш аракеттерине, ошондой эле бал... көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатына же балдардын укук... бузууларга карата арыздар менен даттанууларды кароо...

5. Балдар иштери боюнча комиссия өз иштери туу... балдардын укуктары менен таламдарын ... тармагындагы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө к... туу ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга квартал ... отчет берип турат.

6. Балдар иштери боюнча комиссиянын чечимине... тартибинде даттанууга болот.

17-статья. Үй-бүлөнү жана балдарды колдоо бо... бөлүмдүн укуктук статусу жана милдеттери

1. Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмд...

- райондук администрациялардын алдында - тиешелү... ондордо;

-жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу-тес... органдарынын алдында (мэриялар, шаар башкармалыкта... райондук бөлүнүү болбогон тиешелүү шаарларда;

- жергиликтүү өз алдынча башкаруунун атка... тескөөчү органдарынын алдында (мэриялар) - райондук бө... болгон тиешелүү шаарларда түзүлөт.

2. Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча ... ыйгарым укуктарына аларды түзүү кирген тиешелүү орга... түзүмдүк бөлүкчөсү болуп саналат. Үй-бүлөнү жана бал... колдоо боюнча бөлүм жөнүндө жобо тиешелүү орган та... нан бекитилет.

3. Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлү... милдеттери төмөнкүлөр:

- балдар арасында тартип бузуулардын алдыналуу... болтурбоо;

- ата -энесинен кароосуз калган балдарды жана ата -... тиешелүү тарбия бербеген жана жетиштүү камсыз кыла... ган балдарды аныктоо;

- кризистик кырдаалда калган балдардын абалын т... тирүү жана баа берүү;

-алдыналуу кызматтарын көрсөтүүнү, реабилитация... жана коомго реинтеграциялоону өз ичине камтыган кызм... менен бирге кризистик кырдаалда калган балда... укуктары менен мыйзамдуу таламдарын коргоо боюнча... маттарды көрсөтүү;

- эгерде ата -энелери белгисиз болсо, балага фам... ысым жана атасынын атын ыйгаруу;

- баланын муктаждыктарына баа берүүнүн жыйынты... боюнча ата -энелеринин камкордугусуз калган балдарды... гаштыруу формаларын тандоо;

-Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмдүн... дык иш планын иштеп чыгуу;

- камкорчуларды, асырап алуучуларды, фостердик же ... чу үй- бүлөлөрдү тандоону ишке ашыруу;

- камкорчулук же көзөмөлчүлүк белгиленген балдардын ... бин алуу;

- жүктөлгөн милдеттердин аткарылышын камсы... максатында, камкорчулардын, асырап алуучулардын, ...

Кыргыз Республикасынын балдар жөнүндө Кодекси

(Башталышы 8-бетте)

2. Билим берүү мекемелеринин ишинде балдардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу таламдарын чектөөгө жол берилбейт.

Баланын мамлекеттик билим берүү мекемесине кирүүсүнө мыйзамда каралбаган чектөөлөргө жол берилбейт.

Мамлекеттик билим берүү мекемелеринде акчалай же материалдык кандайдыр жыйымдарды же акыларды мажбурлап алууга жол берилбейт.

3. Билим берүү мекемеси басмырлоону жана кордоону болтурбастан, окуучунун укуктарын жана эркиндиктерин, окуучулардын кадыр -баркын эске алуу менен тарбиялык мүнөздөгү чаралар аркылуу гана тартипти камсыз кылат.

4. Билим берүү мекемелеринде балдарды уруп-согуп жазалоого жол берилбейт.

Уруп-согуп жазалоо болгон учурда жазалаган адам, ошондой эле билим берүү мекемесинин жетекчиси Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган жоопкерчиликтерди тартышат.

7-ГЛАВА. САЛАМАТТЫК САКТОО ЖАГЫНДА БАЛДАРДЫН УКУКТАРЫН ЖАНА ТАЛАМДАРЫН КАМСЫЗ КЫЛУУНУН НЕГИЗГИ БАГЫТТАРЫ

36-статья. Балдардын саламаттык сактоого укуктарын камсыз кылуу

1. Ар бир бала жашоого, саламаттыгын сактоого жана чыңдоого укуктуу.

2. Балдардын ден соолугун сактоого жана бакубат жашоо укугу төрөлгөндөн тартып пайда болот жана балдар кандай шартка кабылганына, үй-бүлөсүндө жашаганына, балдарды багуучу мамлекеттик мекемеде же кылмыш жасаганына байланыштуу эркиндигинен ажыратуучу жайларда, тарбиялоочу-эмгектик мекемелерде болгонуна, психикалык, денебой саламаттыгына же аракетке жөндөмсүз деп табылганына карабастан сакталат.

37-статья. Ата-энелердин жана аларды алмаштыруучу адамдардын балдардын ден соолугуна тийиштүү камкордукту көрүү милдетти

1. Ата -энелер, аларды алмаштыруучу адамдар балдардын саламаттыгына тийиштүү камкордук көрүүнү камсыз кылууга милдеттүү.

2. Медициналык жардамга атайылап кайрылбаган же эндан баш тарткан ата-энелер, аларды алмаштыруучу адамдар эгер бул баланын ден соолугуна залал келтирсе ушул Кодексте белгиленген тартипте жоопко тартылышат.

38-статья. Мамлекеттик органдардын саламаттык сактоо жагындагы милдеттери

1. Саламаттык сактоо жагындагы ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен бирдикте төмөнкү чараларды камсыз кылышат:

- жаңы төрөлгөн, ымыркай жана эрте жаштагы балдардын ден соолугун медициналык байкоого алуу аркылуу балдардын ден соолугун коргоо боюнча;
- балдардын өлүмгө учуроо деңгээлин азайтуу боюнча;
- энелерге төрөткө чейинки жана төрөгөн [illegible] мезгилдерде саламаттыгын сактоо боюнча [illegible] торды көрсөтүү боюнча;
- ата-энелерге балдардын саламаттыгы [illegible] үсү жөнүндө [illegible]

40-статья. Балдардын эмгегин пайдалануу

1. Кыргыз Республикасында менчигинин түрүнө карабастан ишканаларда, мекемелерде жана уюмдарда, анын ичинде кооперативдерде, үй -бүлөлүк жана ижаралык подрядда балдарды мажбурлаган же анын ден соолугуна жана (же) денебой, акыл-эс, рухий, адептик жана (же) моралдык өсүшүнө залал келтирүүчү эмгектин бардык түрлөрүнө тыюу салынат.

2. Кыргыз Республикасында балдардын эмгегин жаман түрлөрүндө пайдаланууга тыюу салынат.

Эмгек шарты зыяндуу же опурталдуу жумуштарда, жер астындагы жумуштарда, ошондой эле аткаруу балдардын ден соолугуна жана адептик өсүшүнө зыян келтирүүсү мүмкүн болгон жумуштарда (оюн -зоок бизнесинде, түнкү кабаре жана клубдарда, спирт ичимдиктерин, тамеки буюмдарын, баңгизаттуу жана уулуу дары-дармектерди ж.у.с. өндүрүүдө, ташып жеткирүүдө жана сатууда) балдардын эмгегин пайдаланууга тыюу салынат.

Балдардын алар үчүн белгиленген ченемден ашык оор нерселерди көтөрүүлөрүнө жана ташууларына тыюу салынат.

Балдардын эмгегин колдонуу тыюу салынган жумуштардын тизмеси, ошондой эле оор нерселерди көтөрүүнүн ченемдик чектери Кыргыз Республикасынын Өкмөтү белгилеген тартипте белгиленет.

9-ГЛАВА. БАЛДАРДЫН МҮЛКТҮК ЖАНА МҮЛКТҮК ЭМЕС ЖЕКЕ УКУКТАРЫ

41-статья. Балдардын укук жөндөмдүүлүгү жана аракет жөндөмдүүлүгү

1. Балдардын укук жөндөмдүүлүгү жана аракет жөндөмдүүлүгү, алардын мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктары Кыргыз Республикасынын жарандык мыйзамдары менен жөнгө салынат.

2. Бала Кыргыз Республикасынын Конституциясы, ушул Кодекс жана Кыргыз Республикасынын башка ченемдик укуктук актылары менен сакталуучу жана корголуучу менчик укугуна ээ.

Балдар өздөрү тапкан кирешелерге, өздүк каражаттарына сатып алган мүлккө менчик укугуна ээ.

Балдар өз ата -энелеринен жана үй -бүлөнүн башка мүчөлөрүнөн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жана өлчөмдөрдө каржы алууга укуктуу.

Жубайлардын (ата -энелеринин) биргелешкен жалпы менчиги болгон мүлктү бөлүштүрүүдө бардык учурларда балдардын мүлктүк укуктары көңүлгө алынууга тийиш.

Ата -энелери же алардын бирөө сот чечими менен дайынсыз жок деп табылган учурда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык балдар алардын каражаттарынын эсебинен багылууга укуктуу.

3. Баланын аракет жөндөмдүүлүгү бойго жеткенде, башкача айтканда он сегиз жашка чыккан учурдан тартып толук көлөмдө пайда болот.

4. Он сегиз жашка чыкканга чейин мыйзамда белгиленген тартипте никеге турган бала никелешкен учурдан тартып толук көлөмдө аракет жөндөмдүүлүгүнө ээ болот.

Никеге туруунун натыйжасында алынган аракет жөндөмдүүлүгү нике бузулган учурда да толук өлчөмдө сакталат.

42-статья. Он төрт [illegible] чейинки балдардын аракет [illegible]

[illegible]

энелеринин, асырап алуучуларынын же камкорчуларынын жашаган жери катары таанылат.

2. Турак жайдын менчик ээсинин үй -бүлө мүчөлөрү болуп саналган, аны менен чогуу жашап турган балдар турак жай аянтына бирдей укукка ээ болушат.

3. Үй -бүлө ээлеп турган турак жай аянты менчиктештирилгенде бала жаш курагына карабастан, ал аянтка укуктан бирдей даражада пайдаланат.

4. Жетим - балдар, ата-энелеринин камкордугусуз калган, балдардын жатак мекемелерине, балдар үйлөрүнө, туугандарына, камкорчуларына же көзөмөлдөөчүлөрүнө жайгаштырылган балдардын өздөрү мурда жашап турган турак жай аянтына укуктары сакталат. Эгер ал жайга жайгаштырууга мүмкүн болбосо, анда алар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан ошого барабар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленгенден кем эмес ченемде турак жай аянты менен кезексиз камсыз кылынат.

45-статья. Балдардын мураскорлук укуктары

1. Балдар Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине ылайык мүлктү мурастоо укугуна ээ.

2. Балдар белекке же мурас иретинде алган мүлккө менчик укугуна ээ.

3. Балдар, анын ичинде асыранды балдар, ошондой эле өлгөн мурас берүүчүнүн, ал өлгөндөн кийин туулган баласы мыйзам боюнча мурастоодо биринчи кезектеги мурасчы болуп эсептелинет жана ата-энелери өлгөндөн кийин башка адамдардын пайдасына мурас калтырылганда милдеттүү үлүшкө укуктуу.

Ата - энелеринин экөө тең же жалгыз ата-энеси өлгөн учурда камкордукка же көзөмөлгө алуу органдары балдардын мураскорлук укуктарын коргоо жана сактоо боюнча зарыл чараларды көрүүгө милдеттүү.

46-статья. Балдардын интеллектуалдык ишмердигинин жыйынтыктарына укуктары

1. Балдар өзүнүн интеллектуалдык жана чыгармачыл ишмердигинин жыйынтыктарына ээлик кылууга, пайдаланууга жана тескөөгө укуктуу.

2. Балдардын интеллектуалдык ишмердигинин жыйынтыктарына мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктары Кыргыз Республикасынын жарандык мыйзамдары менен жөнгө алынат.

Ата -энелер, аларды алмаштыруучу адамдар, эгер алар жок болсо үй -бүлөнү жана балдарды колдоо бөлүмү балдардын интеллектуалдык ишмердигинин жыйынтыктарына мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктарын коргоо жана сактоо боюнча зарыл чараларды көрүүгө милдеттүү.

III БӨЛҮМ. ЮВЕНАЛДЫК ЮСТИЦИЯ

10-ГЛАВА. ЮВЕНАЛДЫК ЮСТИЦИЯ

47-статья. Ювеналдык юстиция түшүнүгү жана принциптери

1. Мыйзам менен чатагы бар он төрттөн он сегиз жашка чейинки балдарга карата сот адилеттигин жана социалдык реабилитацияны ишке ашыруу маселелерин камтыган иш чаралардын системасы Кыргыз Республикасынын тийиштүү [illegible] жана [illegible] эза -процесстик мыйзамдары менен жөнгө салынат.

2. Ювеналдык юстиция төмөнкү принциптерге негизделет: [illegible]

[illegible] көрсөтүү боюнча;

- ата-энелерге балдардын саламаттыгы жана тамактануусу жөнүндө, эмчек эмизүүнүн артыкчылыктары, бала жана [illegible] гигиенасы жана санитариясы жөнүндө маалыматтарды берүү боюнча;

- алдын алуучу медициналык жардам жана үй - бүлөнү пландаштыруу жагында агартуучу иштерди жана кызмат көрсөтүүлөрдү өркүндөтүү боюнча;

- билим берүү мекемелеринде балдардын саламаттыгын сактоо, анын ичинде тукум улоочулук, саламаттык, жыныстык билим, баңгилик, алкоголь жана тамеки маселелерин жана башка ушул сыяктуу маалыматтарды камтыган программаларды түзүү жана жайылтуу боюнча;

- жугуштуу жана коркунучтуу жугуштуу оорулардын алдын алуу боюнча;

- мертинүүгө учуроонун алдын алууну жана сергек жашоо мүнөзүн жайылтуу боюнча.

2. Саламаттык сактоо тармагындагы ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен бирдикте Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте балдарга оорулардын алдын алууну, медициналык диагностиканы, дарылоочу-ден соолук чыңдоочу иштерди, анын ичинде майып балдарды жана өнөкөт оорудан жабыркаган балдарды диспансердик байкоого алууну, медициналык реабилитациялоону жана санаторийлик - курорттук дарылоону караштырган акысыз, жеткиликтүү жана квалификациялуу медициналык жардам көрсөтүүнү ишке ашырат.

8-ГЛАВА. СОЦИАЛДЫК ЖАНА ЭМГЕКТИК УКУКТУК МАМИЛЕЛЕР ЖАГЫНДА БАЛДАРДЫН УКУКТАРЫН ЖАНА ТАЛАМДАРЫН КАМСЫЗ КЫЛУУНУН НЕГИЗГИ БАГЫТТАРЫ

39-статья. Балдардын кесиптик багыт алуу, даярдык жана ишке орношуу укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын камсыз кылуу

1. Балдар жаш курагына, ден соолугунун абалына, жалпы билиминин жана кесиптик даярдыгынын деңгээлдерине жараша кесиптик даярданууга, ишке орношууга укуктуу.

2. Баланы ишке алуудагы төмөнкү курак он төрт жаш эсептелет.

3. Жумуш убактысынын узактыгы, эмгек шарттары, эмгектик укуктук мамилелердеги баланын укуктары жана жоопкерчилиги Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси менен аныкталат.

Он төрт жашка чыккан бала ата -энелеринин биринин жана аларды алмаштыруучу адамдардын же Үй - бүлөнү жана балдарды колдоо бөлүмүнүн жазуу жүзүндөгү макулдугу менен окуусунан бош убактысында ден соолугуна зыян келтирбеген жана окуу процессин бузбаган жумуштарды аткарууга эмгек келишимин түзүүгө укуктуу.

4. Мамлекет башталгыч эмгектик (кесиптик) даярдык мекемелер системасы аркылуу он төрт жаштан баштап балдардын кесипке даярдануу укуктарын камсыз кылат.

5. Менчиктин бардык түрүндөгү ишканалар, мекемелер жана уюмдар ишке орноштуруу кызматтарынын жолдомолору боюнча балдарды квоталануучу жумушчу орундарына алууга милдеттүү. Балдарды бошотууга баланын же Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо бөлүмүнүн макулдугу боюнча, болбосо соттун чечими менен гана жол берилет.

[illegible] Он төрт [illegible] чейинки ба[illegible] аракетке [illegible]

1. Он төрт жашка [illegible] балдар түзгөн [illegible] ушул статьянын 3 -пунктунда [illegible] төндөн башка учурларда жараксыз болот.

2. Он төрт жашка чейинки баланын атынан бүтүмдү ушул статьянын 3 -пунктунда көрсөтүлгөндөн башка учурларда алардын мыйзамдуу өкүлдөрү ата - энелери, асыроочулар же камкорчулар гана түзө алышат.

3. Жетиден он төрт жашка чейинки бала төмөнкү бүтүмдөрдү өз алдынча жасоого укуктуу:

1) тиричиликтик майда бүтүмдөр;

2) нотариуста күбөлөндүрүүнү же жол -жоболоону, же мамлекеттик каттоону талап кылбаган, кайтарымсыз пайда алууну көздөгөн бүтүмдөр;

3) мыйзамдуу өкүлү берген каражаттарды тескөө же анын макулдугу менен үчүнчү жак тий[illegible]штүү максат үчүн же эркин пайдалануу үчүн берген каражаттарды тескөө боюнча бүтүмдөр.

4. Он төрт жашка чейинки баланын кредиттик мекемелерге аманат салуу жана аларды тескөө укугу Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен аныкталат.

5. Он төрт жашка чейинки баланын бүтүмдөрү, анын ичинде өз алдынча жасаган бүтүмдөрү боюнча мүлктүк жоопкерчиликти, милдеттенменин бузулушунда алардын күнөөсү жок экенин далилдей алышпаса, анын ата-энелери, асыроочулары же камкорчулары тартышат.

43-статья. Он төрттөн он сегиз жашка чейинки балдардын аракет жөндөмдүүлүгү

1. Он төрттөн он сегиз жашка чейинки бала ушул статьянын 2 - пунктунда аталгандан башка бүтүмдөрдү өзүнүн мыйзамдуу өкүлдөрүнүн, ата-энелеринин, асыроочуларынын же камкорчуларынын жазуу жүзүндөгү уруксаты менен түзөт.

Баланын андай уруксатсыз жасаган бүтүмү, аны кийин ата-энелери, асыроочулары же камкорчулары жазуу жүзүндө кубаттаса жарактуу болот.

2. Он төрттөн он сегиз жашка чейинки бала ата-энелеринин, асыроочуларынын жана камкорчуларынын макулдугусуз төмөнкүлөргө өз алдынча укуктуу:

1) өзүнүн эмгек акысын, стипендиясын жана башка кирешелерин тескөөгө;

2) мыйзамга ылайык кредиттик мекемелерге аманат салууга жана аларды тескөөгө;

3) ушул Кодекстин 41- статьясынын 3 -пунктунда каралган тиричиликтик майда бүтүмдөрдү жана башка бүтүмдөрдү түзүүгө.

3. Он төрттөн он сегиз жашка чейинки бала ушул статьянын 1 жана 2-пункттарына ылайык жасаган бүтүмдөрү үчүн мүлктүк жоопкерчиликти өз алдынча тартат.

Өзүнүн иштери менен келтирген зыян үчүн андай бала Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине ылайык жоопкерчилик тартат.

4. Жетиштүү себептер болгон учурда, бала Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине жана ушул Кодекске ылайык толук аракетке жөндөмдүү болгондон башка учурларда, сот ата-энелердин, асыроочулардын же камкорчулардын, же Үй -бүлөнү жана балдарды колдоо боюнча бөлүмдүн сунуштамасы боюнча он төрттөн он сегиз жашка чейинки баланын өзүнүн эмгек акысын, стипендиясын же башка кирешелерин өз алдынча тескөө укугун чектей же ал укуктан ажырата алат.

44-статья. Баланын турак жайга укугу

1. Он төрт жашка чейин балдардын жашоочу жери ата-

[illegible]

2. [illegible] мыйзам менен [illegible] бар балдардын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөчү чараларды колдонуунун өзгөчө тартиби;

- балдарда өз кадыр -баркын жана өзүнүн аброюн баалоо сезимин өстүрүү;

- баланы коомго кайрадан алакалаштыруу;

- баланын коом турмушундагы иштиктүү ролун ишке ашырууга болгон муктаждыктарын эске алуу.

48-статья. Эркиндигинен ажыратылган балдардын укуктарын кепилдөө

1. Мамлекеттик башкаруу жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары эч бир бала кыйноого же катаал, адамгерчиликсиз, басмырлаган мамилеге же жазага дуушарланбашы үчүн чараларды көрүшөт.

2. Эл аралык укуктун жалпы таанылган ченемдерине ылайык балдарды кайтарууга алуу чарасын тандоо, ошондой эле эркиндигинен ажыратуу түрүндө жазалоо сыяктуу toктотуу чаралары эң акыркы чара катары жана жаза мүмкүн болушунча кыска мөөнөткө гана колдонулууга тийиш.

IV БӨЛҮМ. КОРУТУНДУ ЖОБОЛОР

49-статья. Ушул Кодексти бузгандык үчүн жоопкерчилик

Ушул Кодексти бузгандар же аткарылышына тоскоолдук кылгандар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген административдик жана/же кылмыш - жазык жоопкерчиликтерин тартышат.

50-статья. Ушул Кодекстин күчүнө кирүүсү жөнүндө

1. Ушул Кодекс Балдар иштери боюнча комиссиянын жана Үй - бүлөнү жана балдарды колдоо бөлүмүнүн түзүмүн, укуктук статустарын жана милдеттерин жөнгө салуучу 2007-жылдын 1-январынан баштап күчүнө кирүүчү жоболордон башкалары 2006-жылдын 1 -июнунан тартып күчүнө кирет.

2. Кыргыз Республикасынын башка мыйзамдары жана ченемдик укуктук актылары ушул Кодекске ылайык келтирилгенге чейин алардын ушул Кодекске каршы келбеген бөлүктөрү колдонулат.

3. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү үч айлык мөөнөттө:

- өзүнүн ченемдик укуктук актыларын ушул Кодекске ылайык келтирсин;

- Кыргыз Республикасынын мыйзамдык актыларын ушул Кодексек ылайык келтирүү жөнүндө сунуштарды даярдасын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

4. Төмөнкүлөр күчүн жоготту деп таанылсын:

- «Жашы жетпегендердин укуктарын сактоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 22 -ноябрь 1999 -ж., №126;

- «Жашы жетпегендердин укуктарын сактоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамына толуктоолор жана өзгөртүүлөр киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 17 -июль, 2004 -ж., №90.

Кыргыз Республикасынын
Президенти К.БАКИЕВ

Бишкек шаары, Өкмөт Үйү,
2006-жылдын 7-августу, №151.